

„Myusu latwišu wolūda ir wina nu pošas Reigas leidz Ludzaj.“

IGNATS ASĀNS /1874 – 1918/

IGNATS
ASSANS

LATVĪŠI

Ignats Assans 1908
Eraksti 2023
14 lpp./ ~ 0,26 MB

Ostoini symty godu tam atpakal pa obejim Daugawas krostim, lejdz tagadejai Rejgai, lejdz posai jyuras molaj, dzeiwoja nalela latwisu cilts. Latwiši dzeiwoja wini poši, breiwi kà meža putny; ji seja sowus teirumus, audzeja lupus, medeja pa mežim un zwejoja pa azarim un upem, naatzeidami nikaidas kundzibas. Latwišim beja sowi kungi, bet na taidi kaidus myusu tawi un waci-tawi wel pimin. Latwišu kungi beja ti pat sowas tautas liauds, taidi pat saiminiki, kaj wisi citi, tik wacoki, gudroki un sowa misa styproki.

Ap tyukstuša symts dewendesmit sastu godu pec Krista pidzimšonas uz Daugawas molom atbrauce Woc-zemes tērgotoji (kupči) un iraudzeja ka latwišu zeme ir bogota un skaista, ka liauds dzeiwot portykuši un sakroi daudz monta. Wociši kupči sōka tērgotis ar latwišim, dabodami nu jus madu, wosku, odas un kažukus un latwišim dudami taidas litas, kuru tim nabeja: skaistas drebes, speidušus styklus un wysaidas dzelža litas. Tērgodamis wociši pamaneja ka latwišu tauta nawa lela un stypra, ka jim nawaida tajdu kara-iruču, kaidi ir wocišim un ka latwišu zemi war wigli porwaret. Un patiši, pec nailga laika Woc-zemes tērgotoji atbrauce ar lelom laiwom un ar stypru kara spēku. Latwiši tulaik wel beja pogonu cilts un napazyna kristigas ticibas, todel wociši izsludynoja ka ji atbraucē na pec latwišu monta, bet del to ka latwišus pagrizt pi kristigas ticibas. Wocišu baznickungi tyulen soka sludynot eistynu Diwu un Krista Kunga mocibu, bet atbraukuši ar baznickungim kara weiri pamazam raudzeja nuzamest dzeiwot te pat. Ji uzcele stypras akminia piles un apsastyprinojuši lyka latwišim lai ji moksoi nuduklus (podatkus). Apkristējuši dažus symtus nu latwišu pogonim, wociši uz reizi gribeja pazadarit par jus kungim un daspist liauds pi dorba del sowa piliu. Bet latwišim tys napatyka, ka ar jaunu ticibu beja jopazaudej sowa breiwibu un jopalik par wocišu kolpim. Kristeiti latwiši soka pretotis wocišu kundzibai un sauce paleigā sowus nakristeitus brolus. Ti paklauseja un nūspride, ka kristigu ticibu wajag atmet un wocišus pawysam izdzeit ora. Tyulen ti latwiši, kuri beja jau nukristeti, sagoja Daugawa un gribeja numozgot nu sewim kristibu. Soces lels inaidis uz wocišim. Latwišu kungi sasauce sowus cilts brolius ar iručim un goja apgozt wocišu piles, bet jos beja tik stypras, ka ar sprostim iručim niko nawareja padarit. Wociši radzadami, ka pret jim sazacel wysa latwišu tauta, tyulen dewe zini uz Woc-zemi un atsauce sew styprus paleigus. Bet latwišim nabeja kur jimt paleigu, jo aiz pogonu cilts ni wins nagribeja aizastot. Latwiši kowos sowa ašnia nažalodami. Izpusteja un izjauce na winu wocišu pili, bet porwaret naspeja. Wociši sulī pec sulia goja uz prysku un myureja jaunus un otkon jaunus piles, jeme nust nu latwišu wysu jus montu un bogotibu. Lai gon wociši porwaradami latwišus tyulen jus kristeja, bet tej kristiba un ticiba ar spēku iwasta, nabeja liaudim pateikama. Asinēgi kan ar wocišim nikod nanustoja, koleidz wysa Latwija palyka zam wocišu koju. Taidūs brismīgūs karus pagoja treis symty godu. Asnis tejes uz kotra sulia. Ap tyukstusa tres symty dewendesmit deweitu godu wociši jau beja ijemuši latwišu zemi leidz pošam kriwu rubežam un te

pi Ludzas azara izmyureja stypru akminia un ceglu pili, kuras sadrupusi myuri wel šu dinu radzami. Utra rubežâ pile beja uzcalta uz Wilakas azara solas ap 1293 g.

Nu sowom myuru pilem wociši ar stypru ruku waldēja latwišu zeme un nadewe liaudim nikur pasycelt. Seneji latwišu kungi, aba kunigaiši un kara waditoji tyka sagiusteti un islagti piliu pogrobus, kur un beidze sowu dzeiwi. Loboki latwišu weiri nagribadami palikt par worgim un kolpim, bāga uz leišu zemi pi sowim cilts brolim, kuri tai pat nu cytas puses, nu Prusejas wel turejos wocišu straumei un nalaide jus sowa dzimteni. Tai napylnus tres symtus godus laika, moza latwišu tauta pazaudeja wysu, kas beja dorgs un swats. Latwišu teirumy un plowas krita wocišu kungu rukos un poši latwiši palyka par jus kolpim, palyka par zemnikim. Wisim liaudim tyka atjimti kara iruči un pamasti tikai spriguly, ar kurim beja jokul kunga rejas un jokroi bogotibu swešim naželegim atgojejim. Tik dzismes un posokas palyka stosti par senejim laikim, par tarauda zubynenim, par barim kumelenim, par boltim bolelenim, kuri nu wocišu rukas krita Daugawas mola.

Na tik wocišim patyka latwišu zeme, bet ari kriwi ar pulim soka wertis ar karigom acim uz Latwiju. Cik wociši beja stypri, koleidz karus wede ar latwišim, tik palyka naspecigi kad uz jus izbruka Kriwu Cars. Kriwi, atjemuši wocišim latwišu un igauniu zemes, sasastreideja sowa storpa un ilgi kowos kurim palikt par Latwijas un Igaunijas waldinikim. Beidzut wysa Latwija ar Kurzemi un Wydszemi un Latgaliju (tagadejos Witebskos gubernes dalia) porgoja kriwu rukos. Tai tod wociši palyka tik win par sowu muižu kungim un waldinikim.

Bet wocišu mes redzam pawysam moz, wyswairok puli sed pa muižom. Kai puli ir tykuši myusu zemê?

Kad beidzes kara laiki storp Kriweju un Puliju par Boltas jyuras pikrosti, tad myuseja Latwijas dalia, aba Latgalija 1557 goda palyka puliu rukos. Tulaik wociši muižiniki nustodami zam puliu waldibas un dabojuši nu puliu karalia (kieninia) lelas priwilegijas, gondreiz wisi pijeme pulisku woludu un katolisku ticibu. Cyti muižiniki (smolko šlachta) ir puliu tautas un atgojuši uz myusu zemi nasen — symty diw godu tam atpakal. A kad pulim beja aizligts pierkt jaunus muižas pi mums atsaroda daudz kriwu muižiniku, bet pasu wocišu gon dreiz pawysam nawaida, jo naskaitit tus, kuri nasien sapierka muižas*).

Latwišim, palykušim zam puliu kundzibas, nabeja walias dūmot par sowu breiwibu un beja tik jogodoj par maizes kimusu sew pošam un sowaj saimej. Muiža pec muižas pasacele nu leidumu kurus zemniki worgi plese ar sowom rukom un slacynoja ar ašnia swidrim. Kungi kotru dinu palyka bogotoki un styproki, latwiši zemniki winumār krita dziloka timsiba un nabadziba.

1772 goda latwišu zeme tyka nu puliu atjimta un porgoja zam Kriwejas. Latwiši pa wacam strodoja del sowu kungu. Latwits beja saleidzynots ar dorba lupu. Kungs tureja uz sowa zemnika kolpa pylnu wali. Kungs wareja ju pordut reizi ar lupim, pormet, prokaiet kartos kai naudu, aizlikt kai litu, syutit uz Siberyju, nupert, wareja daže atjimt pašu dzeiwi un par tu nadut nikaidas atbildes. Kungs wareja atdut zemniku uz 25 godu uz kara dinesti, kur beja jo ciš gryutas mukas.

Ilgu laiku tai kungi dzekawowos uz liaužu. Un ku toliok wylkas slykta zemniku dzeiwe, ku wairok lasejos ryuktuma, tu plasok un styprok auga jus nagantiba. Sewastopola kars 1855 goda atsedze un parodija wysas tautas wotis. Wisim beja radzams ka toliok tai dzeiwot nawar. Wajadzigi beja citi jauni lykumy. Wajadzigi beja dzelža celi, wajadziga beja apgaismošona, wajadzeja pa jaunam itaisit kara dinesti. Pašu kungu storpâ atsaroda gudegi cylwaki, kuri atzyna ka tys ira nataisnegi un nagudegi zemnikus turet lejdz kai lupus. Paši kungi isocie dūmot, ka zemnikus palaist breiwus.

Pagoja wel nescik godu un 19 februari 1861 goda beja parakstits Wysuaugstokais Manifests par zemniku atlaižšonu nu kungu nawalias.

*) „Nu kurines ir caluszis muizu kungi“.—Latwyskais kalendars „Daugawa“ 1906 g.

Myusu latwiši Latgališi tyka palaisti breiwi wèlioka laika —1863 goda.

Ar pricas osorom liauds sweicynoja taidu želistibu, dumodami ka tagad patiši jim byus breiwa dzeiwe.

Daudz beja zemnikam duts ar tu Manifestu, bet tys wel beja moza dalia del to lai zemniks palyktu par eistynu waldibas pawalstniku, par apzinigu sowas tēwijas pilsoni. Zemniks tyka walia tik nu kungu potogom, nu gryutum spaidu dorbim.

Kad zemnikus atlaide nu kungu klausibas jim dewe zemes. Pi mums zemi atpierka nu kungu pate Waldiba un pordewe zemnikim zam izmoksas (zam wykupa). Nu muižiniku Waldiba atpierka tik tu zemi kura beja zemniku teirumus un plowôs ap jus cimim un sadzom. Winas zemes napityka un tos pat beja pamos, wjadzeja wel mezu, ganibu, bet to wysa zemniki nadaboja.

Agrok 1861 goda Manifesta zemniks pidaraja kungam kupa ar wysu zemi, zemniks beja dasits pi zemes un zeme pi jo. Pec Manifesta zemniks tyka atraisits nu kungu zemes, jam tyka duta sowa šniure (neiwa). Zemniks palyka Waldibas porodniks uz četradesmit deweinim godim un zemi waraja tikai apstrodot; ni tos zemes pordut, ni banka ilikt, ni pat portaisit jos rubežus pa sowam protam zemniks nawareja. Mezu beja jopèrk nu muižas, par ganibom beja otkon joit kolpotu kungam.

Zemnikim wel beja jociš tus pošus kolpa gryutumus kai agrok un na reši ari misas stròpes. Pa wacam isoka kolpot kungim ti zemniki, kuri beja atlaisti pawysam bez zemes. Bet ti, kuri nagribeja wairok kolpot kungim un eist bodu sowa tawu soltôs ustobos, aizgoja uz pilsatom, dzelža celim un tai toliok.

Pec palaižšonas zemniku breiwi jim beja duta personiga priwilegija, tys ir ka beja pazwolits sowos litos un sowus lykumus pašim pa sewi sprist. Del to beja iwasti zemniku pogosty (kantoris); pec tam beja duti zakony un iwasta walsts tisa ar misas stròpi. Del kara weiru beja paesynota kara dineste nu 25 godu uz 4—5 godu.

Wita senejus kungu zemnikim atsaroda citi kungi — wysaidi iredni un nacalniki, kurim tymsais zemniks nawareja gola paimt kurs jo eistais načalniks, kurs na; kuru joklause, kuru josabeist. Todel tys zemniks beidos wysu, kam beja speidusas pugas un sorkons ilùks ap capuri.

Latwišim beja dutas ar kriwisku woludu pogosta (kantoris) školas, kur latwišu barni niko loba naredzeja. Kriwi učiteli, kuri naprota sowa mocieklu woludas niko loba nawareja izmocet. Ti latwišu barni, kuri naprota pa kriwiski ni worda, pec treju zimu laika, wareja izawuicet tik daudz ka aizamiersa sowa motes woludu un pecok naprota ni pa latwiski, ni pa kriwiski.

Pec atlaižšonas nu kungu klausibas uz latwišu zemniku beja izlikti wysaidi nudukli (podatki). Wjadzeje moksot padušnus podatkus, tys ir par tu, ka zemnika misa un dwesele dzeiwoi uz šo pasaulia. 1886 goda taidi podatki beja nucalti. Wjadzeja moksot zemis nalogu, zemskus sborus, strachowus sborus, mirskus un walsts sborus.

Zemniks palyka par pat lelu walsts moksotoi. Ar zemnika naudu pa lelai daliai tyka taisitas školas, tyka sokti wysaidi walsts dorbi. Zemnikam wjadzeja moksot par saturešonas kara spaka — del apsorgošonas walsts rubežu, wjadzeja moksot pisaram un tisas weirim, staršina un starostom par jus dorbu, wjadzeja moksot par saturešonas školu, sotskus, desiatskus, radniku, kuri pawysam nakolpoja zemnikim. Wel daudz cytu gryutu nostu, kuras apspide zemnikus, tai: celiu taisišona, tyltu prowišona, stoikas turešona un t. t.

Uz wysom litom kuras cylwakam ir wjadzigas nupierkt un kuras naw wigli pastrodojamys sowa moja, tyka izlykts akcyzs. Tai: uz tabaku, brandiweniu, uz spičkom, uz cukri, dzelzi, karasinu, drebem un wysaidom cytom litom. Pierceis, rnoksodams par nupierktu litu, reizi moksoi ari wysu akcyzu.

Gods pa godam latwiši auga un wairinojas. Tryukums zemes, leli nudukli pawysam samidze jus dzeiwi. Zemniki časty cite bodu.

Zynoms kad pi taidu byušonu zemniku saimestiba nawareja pasacelt un plaukt. Zemniki palyka tik pat nabogi kai agrok.

Un kad skaidri beja radzams ka zemnikim tryukst zemes, ka ji izasytuši nu spaka, gotowi beja atdūt wysu tik wairok dabot zemes, 1883 goda beja nudybynots Zemniku Zemes Banks. Ar paleigu ito Banka zemniki wareja nupierkt nu kungu sew wairok zemes. Bet lykumy Banka beja gryuti. Banks moz dewe naudas poroda un par tu naudu jeme lelus pracentus. Pi kotras pierkšonas zemes wjadziga beja sowa nauda un tos naudas latwišam nabeja. Todel moz kas wareja nupierkt zemi ar paleigu Banka.

Tryukums zemes palyka tik lels kad zemniki nawareja jos nameklet. Ji goja pec zemes uz tolejom molom. Goja uz Siberiju symtym, ar siwom, barnim, ar wysu sowu montu.

Tulaik kungi radzadami ka ji war palikt pawysam bez strodniku, prasija Waldibu lai nadalaiž liaužu uz porišonu uz swešom molom. Tyulen pabyra wysaidi zakony. Bez atliaušonas nikam nawareja izit; todel zemniki бага klusom. Taidi izgojeji beja nu celia grizti atpakal, a kad kurim nusadewe dait da witas, tim nadewe nikaidas zemes. Citi dagojuši da witai un porbejuši kaidu laiku uz gola paši бага atpakal uz sowom izpustitom mojom dzimtene.

Zemniku storpa nikod nagaisynojas nuceja uz tu ka jim byus duta kod nibeis zeme bez moksas.

Pec to kad beja prowasts uz Siberiju dzelža celš un aizjimtās lobokas witas porišona apstoja pošā pa sewim.

1889 goda del dasaweršonas zemniku dzeiwes jim beja duti zemski načalniki. Zemskijim načalnikim beja duta tisa (prawo) sudet un stropet zemnikus.

1895 goda beja pawiglynoti Zemniku Zemes Banka lykumy: pamozynoti pracenty un palelynots porods. Bet nu to moz beja paleiga. Tulaik zemnikim beja atlauts it uz jaunom witom. Un latwiši naradzadami niko loba sowa dzimtenē otkon goja uz Siberiju maklatu sew maizes un wiglokas dzeiwies.

1904 goda beja atmeita misas stropie, kura beja wairok del sprostus liaužu.

1905 goda pec kara ar Japonim Tolejus Austrumus, pasacele wysa Kriweja un wina bolsa klidze: „Mes nawarim waira cist, mums wajag jaunas lobokas dzeiwes.“ Nukomotais fabrikas strodniks praseja dorba breiwibas nu fabrikantim, kuri ju apmidze, nuworgusais boda zemniks praseja breiwibas nu wykupa, mociti weiri praseja worda un mocibas breiwibas, apspisti kataliki praseja ticibas breiwibas, wyss kas beja pazamynots un nuslopats wisi stipe rukas uz breiwibu.

Janwara mienesi pa lelom pilsatom fabriku strodniki, napalykdami mira ar sowu mozu pielni un gryutu dorbu socie streikot (pamest dorbu); lelim pulkim ji goja pa pilsatas ulnicom ar sorkonim karugim ruka un praseja lelokas pelnes un eisokas dorba dinas.

Waldiba isocie mirinot strodnikus, suleidama padumot par jus loboku dzeiwi, bet strodniki naticēja un praseja dut jim tyulen tu, kas wjadzigs. Waldiba ar kara spaku stojis pret sasacalušim strodnikim un ar iručim raudzeja apmirinot strodniku kustibu.

Pec strodniku namirim apstoja mociba wysos aukstyjos školos. Studenty izsludynoja, ka jos nawa itaisitas tai kai wajag byut.

Pa zemem storp zemnikim ari izacele leli namiri. Zemniki, nasagaidejuši ku Waldiba teiks, paši ar spaku socie dalit muižu un krunia zemes.

Pa myusu dzimteni namiri nutyka dažos witos ap Aglyunu, Kroslawu, Wilianim, bet wysstyprok ap Dagdas apkortni, kur tyka nupustitas un izjauk-tas kaidas ostoines muižas. Wyssur zemniki mekleja meža un zemes. Muižas kungi, radzadami taidas brismigas nutikšonas, prasija nu Waldibas atsyutit kara spaku, kurs apsorgotu muižas. Dreizā laika pec to ari tyka atsyutitas saldatu rotas un dragunu pulki, kuri nustoja pa muižom un pa mistym.

Pa wysu Kriweju beja dzerdami bolsi, kuri sauce pec jaunu lykumu, pec reformu.

Pats Keizars atzyna par wjadzibu iwest jaunus lykumus un 18 iebuari 1905 goda atliowe wisim liaudim rakstit lyugumus un sastodit sowus spridumus (prigaworus) par jaunu lykumu iwessonu.

Tyulen nu wysom Kriwijas molom soce syutit sowas prasišonas. Ministru Komitets, kuram beja josyuta lyugumus un prigaworus, pec izsawieršonas, ku atzyna par wjadzigu, tu liaudim dewe.

11 aprilâ 1905 goda myuseji latwiši, kuri nu sowas dzimtenes ir pōrbraukuši uz Piterburgu, bet kuri wel milioj sowu tawu zemi un naaizamierst par mozokim un tymsokim brōlim padewe sowu lyugumu Ministru Komitetam. Ityma lyuguma beja prasits: 1) wisim latwišim atliaut leidzigas tisibas ar kriwim; 2) atliaut pierkt zemi nu muižas leidza ar cytim; 3) katolu ticibaj dut breiwibu, leidzonu ar cytom ticibom; 4) iwest lobokas školos un tymos školos pilaist latwisku woludu, lai barni saprut lobok tu mocibu, kuru jim pasnadz; 5) kantorūs un walsts tisas dareišonōs iwest latwisku woludu leidzona korta ar kriwisku; 6) atcelt zemskus načalnikus un zemnikim dut wali par sowom darišonom sprist bez wysaidas zemskus načalniku dasawieršonas; 7) atcelt „wykupa“ moksošonu un tim zemnikim, kurim tryukst zemis, dagrizt nu kungu un krunia muižom; 8) iwest taidu lykumu, pa kuram zemniki paši sew izlasitu walsts rokstu-wedejus (pisarus) un školotojus (učitelius); 9) nujimt nu zemniku celiu un tyltu taisišonu; 10) atcelt zemniku policiju (sotskus, desiatskus) un policijas dinesti uzlikt uz walstibas rekina; 11) atliaut bez cenzuras izdawot latwyskos gromotas, gazetas un žurnalus; 12) atliaut kotram, kas grib taisit un dybynot školos, bibliotekas un mocibas kursus; 13) zemniku walstej (kantoram) dut tisibas uz atliaušonu, woj aizligšonu sowas walsts rubežus pordawot brandiwenu un styprus dzierinius, un 14) saleidzynot wysus dzeiwotojus: zemnikus, muižinikus un pilsetnikus lykuma priška un iznicynot wysas priwilegijas. Lyugumā kopija tyka nudrukota kriwyskōs un latwyskōs gazetōs.

Kad Ministra Komitets beja izawieris padutus lyugumus un peticijas tod 17 aprila 1905 goda tyka duta ticibas breiwiba.

Pec ticibas breiwibas Manifesta daudz myuseju latwišu (ap Wiliaku, Bolwim), kuri beja porgrizti prawoslawija, pazagrize atpakal.

Ar 17 aprila 1905 goda Manifestu beja atliauts iwest školos latwisku woludu pi ticibas.

6 augusta 1905 goda beja parakstits Wysuaugstokais Manifests par izwieleišonas tautas witiniku, kuri sabraukusi Piterburga sastodes Walsts Dumu. Jos luciekli aba deputaty izlasiti nu wysu dzeiwotoju nu zemniku, muižiniku un pilsetniku apsprizs walstibas wjadzibas un liks priška jaunus lykumus, runodami kotrs par sowas dzimtenes un sowu liaužu wjadzibom.

Manifesti un Ukazy, kuri sulejas dut mozus atwiglynojumus naspeja tautas apmirinot. Tauta laseja sowus spakus, winojas sapulces un izstrodoja planus. Pa wysu Kriwiju apstoja fabrikas, dzelža cieli, posta un telegrafs. Dzeiwe apmyra.

Tod 17 oktobri 1905 goda beja parakstits Wysuaugstokais Manifests, ar kotru beja izsludynotas tautas breiwibas. Kriwija tyka izsludynota par konstitucijas walstibu. Keizars sowu waldišonas spaku beja padaleis ar tautu un lykumu dušonas tisibu porcielis uz Walsts Dumu un atzyna par wjadzigu dowynot Kriwejai wysas breiwibas. Ityma dina tyka izsludynots: 1) personas naazkaramiba, 2) worda breiwiba, 3) sapulču un winošonas breiwiba un 4) apzines breiwiba, tys ir sirds apzines un ticibas breiwiba.

Zam itom breiwibom bauds saprota pilnegu cylvaka breiwibu un sōka pa sowam ispildit itos breiwibas un te sasacele lela nasaprasšona. Tauta gribeja kab tyulen cik spiejams taidas breiwibas byutu iwastas dzeiwi. Agitatori, woi ti runotoji, kotri cytai'zok izskaidringja Wysuaugstoku Manifestu sacele tautu ar iru'cim. Liauds isoka bruniotis un ar spāku gribeja padzeit wacus waldibas wiersinikus. Pa pogostim zemniki pa'si, bez atliaušonas laseja jaunus staršinas, skreiwerus, paši stateja prigaworus un t. t.

Wysuagstoka Manifesta nu 3 nowebra 1905 goda beja pasludynots: „Nikaida sowwaligâ patwaribâ nawar byut pilaižama un pastatitai ciwilijai un kara wiersibai ir pawelets wysaidim leidzeklim napilaist un portraukt nakortibas, stropejut wainigus.“

Un nu idutus breiwibu pasludynota Manifesta 17 oktobri beja atzeits par napidarigu iwest jos dzeiwi koleidz nabyus apmirinota tauta. Bet namiri nanustoja.

Uz myusu dzimteni tyka syutitas kara ekspedicijas. Asnis liajas pa wysu latwišu zemi. Daudz, naizsaciti daudz cite myusu broli bez waines, bet cite ari paši caur sowu waini. Par meža ciersšonu, par slapkawibu, laupišonu, beja pispisti moksot bez tisibas. Moz to latwiši beja brismigi šaustiti ar dragunu potogom un ilikti cituma. Leloko dalia apcitynotoju nabeja ni pi ko wainiga. Ji tyka cituma caur sowu kaimini un inaidniku liaunuma. Citumus beja daže ti uz kurim caur atribšonu un dustom pogosta wacoki — staršinas, beja parodejuši, ka esut runojuši pret waldibu.

Zemniku wadjazibas nawareja byut pamastas bez weribas un pats Keizars atzyna par wadjazigu pawiglynot zemniku dzeiwes stowukli. 3 nowembra 1905 goda Wysuagstoka Manifesta beja pasludynots: 1) Izpèrkšonas moksū nu bejušim muižiniku, walsts un krunia zemnikiem pamozynot nu pyrma janwara 1906 goda uz pusi un nu pyrma janwara 1907 g. itu moksū pawysam nūcelt. 2) Dut Zemniku Zemes Bankam ispeju mozturigim zemnikim snegt paleigu pi jus zemu paplatišonas caur pierkšonu, pawairot del to Banka leidzeklus un sastatit wiglokus lykumus pi aizdawu naudas izdušonas.

* *
*

Nu četrom breiwibom dutom caur Manifestu 17 oktobrî 1905 goda mums latwišim wyswairok wadjazigòka, wyswairok acim radzama beja wòrda breiwiba.

Zynoms, kad latwišim ilgus godus wysš beja aizligts. Latwysku gròmotu, latwysku gazetu nabeja. Par itu timsibas laiku wysš wacòs gròmotas beja sèn jau nudylušas un moz kur atrunamas. Liauds beja aizamèrsuši skaitit cytas gròmotas, kai tik taidas, kur potari un lyugšonas.

Todel kai tik beja dabòta druka breiwiba nalels pulcinš Piterburga wuicetu latwišu — studentu un baznickungu tyulen stòjòs pi dorba, pi gazetu un gròmotu izdušonas.

Tai zam gola 1905 goda zam redaktora-izdeweja kunga Fr. Kempiša izgoja pyrmais numers pyrmos awizes (gazetas) Latgalijas latwišu woludâ, saucamas „Gaisma“.

Itam winigam laikrokstam, kurs apsjame kolpot Witebskas gubernes latwišim par lobu, stoweja priška gryuti celi todel, ka ni wina latwiskò awize wel nabeja staigojuse pa myusu mozas tautenes pajumtem. Un patisai: tikkò pidzyna „Gaisma“, tikkò izgoja jej tautinios, tyulen par ju pasacele najaukas woludas, pasacele apmalòšona. Nu muižiniku puliu puses beja dzèrdata apruna, ka „Gaisma“ steidzas sacelt liaudis namiru, steidzas saridet zemnikus un kungus.

15 februarî 1906 goda myusu woludâ pasarodija utra awize „Sakla“ zam redakcijas baznickunga N. Rancana. Awize beja apsulita wadit kristiga gora ar wysaidu ziniu pasnegšonu par kristigu dzeiwi un katoliu missijom swešos zemes. Ari zemniku pasauligas wadjazibas „Sakla“ naatstoja porrnut un izskaidrot.

Dreiž pec „Saklas“ pidzyna treša awize — „Auseklis“ zam redakt. baznick. F. Trasuna. Itei treāa latwyskò awize apsureja nest wysupymok ticibas un tykumibas gaismu, gòdòt par laicigom dzeiwes wadjazibom, par zemi, jos pèrkšonu un apstròdošonu, par sònu pèlni caur omotim un aizišonu uz pilsatom, par wysom zemniku darišonom, par kurom win spriss augstokòs un zamokòs aprindos, par latwišu apgaismošonu un školom un par wysu tu, kas win zeimosis pi latwišim.

Wysas tos awizes, narunojut par „Ausekli“, kotrs dzeiwoja ilgoku laiku, dreiz pabeidze sowa dzeiwi na tik nu waines kungu, cik nu pašu latwišu puses. Latwiši namoceja wai pawysam nagribeja pazeit lobuma sowa gazetu.

Tyma pat laikâ ka pa myusu dzimteni isoka staigot latwyskos awizes, mociti latwiši un baznickungi rakstija un drukoja jaunas latwyskos gròmotas. Cytas beja pirakstitas agrok, bet guleja uz plaukta. Te war piminet izgojušas nu druka šitaidas gròmotenes: „Swata Westure aba waca un jauna testamenta stósti“, „Lementars mozim latwišu bārnim“, „Mozais katekizmus“, „Elementara katoliu ticibas izskaidrošona“, „Ewangelumu gròmotene“ un „Maja mieneša skaitišona“—baznick. inspektora K. Skrindas; „Goreiga maize“, „Jauns Elementars“ un „Gondar por grakim“—baznick. M. Dukalska; „Daugawa“ Latwyskais Kalendars uz 1906 godu — redaktora-izdeweja „Gaismas“ — Fr. Kempiša; „Zalta Altarits“, „Latwyskos Mocibas“ — baznick. F. Trasuna; „Kas nutyka Lurdâ“ un „Genowefa“ — baznick. N. Rancana tagadejô Rezeknes dzekana, un cytas tó laika gròmotas, kuras steidzes apcimot pa latwišu zemi wystymsokus styurus.

Todel ka myusu mociti latwiši daudz ir pamatuši sowa tautu un miali, tad mums nadaudz ir rakstitoju un gromotu izdeweju. Ari gromotom ir gryuts staigot pa myusu dzimteni. Waira na četradesmit godu myusu Latwija naredzeja ni winas lobas gromotas, todel wysas stygas beja aizaugušas.

Ari lasitoju ir moz todel ka latwysku školu nawaida. Tymos školôs, kuras tagad ir pa myusu pogostim (kantorum) wysa mociba nuteik swešâ, barnim nasaprutamâ kriwyskijâ wolúdâ. Latwits taidâ skolâ nateik apgaismots un pacalts, bet palik aptymsots un pazamynots.

Agrok beja tai, ka kas sadumoja sowa dâlu laist školos, tad paprišku wajadzēja dabót atliaušonas nu sowa pogosta. Bet taidas dabošonas na wysod beja wiglas. Dažu reizi zemniki nagribeja tó pilaist, ka kaidis nu jus eiles izitu par gudroku cylwaku.

Zemniks latwits tik tulaik wareja palikt par cylwaku izgleitotu un mocitu, kad jis nūslepe sowa zemnika ôdu un istodams cytu liaužu kortâ, jēmēs pi cyta, nazemnika dorba.

Tagad myusu latwiši badojas uz tu, ka wysas lobokas witas aizjemli kriwy, poliaki, wociši un wydzemniki. Katoliam latwišam palik tikai malnais dorbs un apsmiklis. Tys apsmiklis un nustumšona pi molas pait na nu to ka mes asam latwiši, bet nu tó ka mes tymsi un namókuli.

Un taidu školu kuras mocatu zemkupibas zynošonas myusu zemnikim nawaida.

Pi mums latwišim monopolku ir trejs reizes wairok na kai školu un jo tik skaitit klôt wel paslapynas dzartuwes ar sâtas olu, tad krūgu skaits byus tik lels, kai cimu un solu skaits.

Tagad Waldiba nalidz taisit školas un meklet gaisumu, bet ir wel taidi latwiši, kuri šaubos par školu wajadzibu. Myusu latwišu ciltej daudz witos liauds pawysam nagrib jaunu školu.

Padejus laikus daudz kuri baznickungi latwiši, gribadami iwest školu pi sowas baznicas, praseja nu liaudim tik kaida wina-utra rublia wai bolkas gobola. Ti baznickungi apsajeme gòdot par školu bez wysaidas likos damoksas nu liaužu puses, ji apsajeme atrast skolotojus un dabot atliaušonas nu wiersibas. Bet baudi palik solti kai akmini un atbild, ka školu asut gona pa pylam, ka kriwyskó škola jau asute tik loba, ka lobokas i nawajaga. Naradzats oklums un tymsums!

Myusu dzimtenî atsarun winigó škola, kurâ nu šò rudenia del latwišu byus pasnagta dzymtos woludas mociba. Tej škola ir tērdznicibas škola Rezeknes pilsatâ, kuru dybynoja kungs J. Kalniņš. Tim, kas tu školu beidz, atasadz plots celš uz bogòtu maizes olutu, jo skolaj ir duts daudzi tisibu, t. i. prawu. Tērdznicibas skolâ wajag mòcētis sešus godus. Moksas naw lela, kuru war moksot ari pa daliom. Kas ir beidzis pogosta (kantoris) školu tys teik škola pijimts bez ekzamena. Szu god' ityma škola beja kaidu 20 latwišu.

* *
*

Kai jau beja aukšok runots, ka leidz 1906 godam byus sasaukta Walsts Duma, kura sastowes nu luceklim, izlasitim nu wysu dzeiwotoju.

Storp izwèletim nu Witebskós gubernes lùceklim uz itu pyrnu Walsts Dumu mes latwiši turejam sowu syutni latwiti baznick. F. Trasunu, tyma laika Rezeknes dzekanu, lelu miliotoji latwišu un korstu runotoji.

Zynoms, ka namira laikus zemniki celes pret kungim un Walsti. Sazacelšonas izrodija tu dūbi, kaida beja izrokta jau nu senejus laiku storp zemnikim un kungim un jej skaidri izrodija ka wini utrus skaita par sowim inaidnikim. Todel del wysporigas aprimšonas un mira Walsts Duma, kura beja atklota 27 aprilia, wysupyrnok beja pakustynots zemniku jautojums.

Deputaty lyka priškâ Dumai, ka zemniki ir nuworguši, izsolkuši, pliki un ka jim wajag dut wairok zemes caur dagrizšonu nu krunia zemu un daspistu atswešinošonu jos nu muižinikim. Bet Waldiba atbildeja, ka tys na ir dalaists. Kad padalit wysu zemi tod uz sewkura zemnika dazabowis na wairok kâ pa winaj desetinaj un ka nu tòs zemes ji dabos mozok nùpalnu na kai ji tur tagad nu rentnos kungu zemes, ka pawiglyndòšonu zemniku dzeiwes wajag meklet pòrlobošonâ stowuklia zemes saturešonas un jos apstródòšonas, lobâ un plotâ stówuklî pèrkšonas zemes ar Zemniku Banku un porstumšonâ (porcelšonâ) zemniku uz tólejom molom. Na por garu laiku Duma beja rozlaista un caur tu latwišu wyslelokas ceribas uz Dumu beja sagraudotas un atlyktas uz toliokim laikim.

Atlaisdams Dumu Keizars skaidri un teikti pasludynoja ka reize iwasta konstitucional-parlamentariska waldišona forma palik ari uz prišku pylna sowâ spâkâ. Todel Waldiba otkon soka gatawētis uz welešonu. Un kad pasacele namiri, tod beja iwasta kara tisa ar nòwes strópi.

Uz utru Walsts Dumu myusu latwiši beja otkon iwèlejuši sowu aizstowu latwiti. Bet jej, kai un pyrma, nailgu laiku dzeiwoja. Daudz kuri deputaty beja aresteti un ilikti citumâ. Pats zakons par welešonu tyka atmeits un sastatits jauns ar taidu rekinu ka Duma sastowatu pa lelokaj daliaj nu muižiniku kungu deputatu.

Tagad tur sowas sedes treša Walsts Duma, kurâ jau nawaida myusu deputata. Duma daudz ir dorbojuses, bet par zemi wel da šam nabeja runojuse; par itu jogaida nòkušus laikus.

* *
*

Myusu laikus wysu liaužu prots aizjimts ar zemes jautojumu. Wysas partijas, kuras pyulejas par zemes jautojumu izškieršonu, atzeist, ka zemnikim pitryuka zemes, ka wairs tai nawar dzeiwot, ka zemnikim ir jodūd wairok zemes woi nu kungu muižom, woi nu krunia zemem. Taisniba gon, ka zemnikam nabyutu par slyktu dabót wairok zemes, bet kur tos zemes dabot un kai jos dabot. Ar spâku zemniks niko wel naw dabowis un ar lobu nikas tos zemes nadud.

Sòcut ar Wysuaugstoku Manifestu nu 3 nowembra 1905 goda ir izduti jauni lykumy kuri steidzas pòrlobot zemniku dzeiwi tymus pat rùbežus bez jaunās zemes pidalešonas caur zemes pèrkšonu ar Banka paleigu. Kab lobok, dreizok un wiglok izskaidrot un sazarunot zemnikim ar kungim pi zemes pèrkšonas ar paleigu zemniku Banka, pa aprinkim ir zemes litu (zemleustroitelnos) komisejas.

Ar Wysuaugstoku Ukazu nu 9 nowembra 1906 goda tyka duti jauni lykumy par izdališonu zemes winâ gobolâ un aizlikšonu jos banka.

Zemniku latwišu loboka dalia un gudroka jau sèn beja atzynojuse, ka dzeiwot winsetes ir dandz lobok. Ji dalejos gryutus laikus kad Waldiba nikó napaleidzeja, bet tagad Waldiba grib zemniku dališonas un pi tó paleidz.

Wisi liauds, wysas liaužu kortas winumār steidzas uz prišku, uz loboku dzeiwi, tik win myusu zemniki palik uz witas pa wacam, runodami: „Myusu tawy tai dzeiwoja, nūdzeiwosim un mes“.

Cik reižu beja dzērdats zemnikus runojam: „Kū mes timsi zemniki warim izdarit, mes nikó naspējam.“

Zemniku latwišu ir spēks un liūti lels spēks. Tikai zemniki namók sowu spēku izlitol; tikai pi zemniku naw winibas un sowa lobuma saprasšonas; tikai zemniki wel naw pasamudusi un snauž sowu migu tōliok.

Myusu latwišu pa treim aprinkim (ujezdym): Dwinkas, Ludzas un Rezeknes ir diwi symty diwidesmit sešas tyukstušas (200,226), baznicu saroksty rōda ap četrim symtym tyukstušu (400,000) cylvaku.

Sazamiguši šaurūs cimūs un solōs, zemniki wairok sazaraun sowa dorba un monta, nakai pasaplēš un palik bogōtoki. Wisi dora un strodoj wins pec utra. Kotrs bejstas un kaunejas sókt ku jaunoku, parodit kaidus jaunus celius saimestibā.

Tagad liaužu ir piaudzs daudz, bet zeme winumār palik tej pat. Tawu drywas storp dalym jau padalitas dažu reizi teiri plaukstis plotumā. Zemniks tik weras, kā izplest nu sowa kaiminia kaidu zemes wogu.

Un nu dorba myusu zemniki ir stypri atjiukuši. Moz strōdoj, moz daboj paést. Moz paad, nasagrib strōdot: spēka nawaida un tai pamazam džeibst un neikst sowa dzeiwi. Neikst paši, neikst un lūpeni. Ubadziba, bēdigō ubadziba, na cylvaka dzeiwe myusu tagadejam zemnikam.

Tys wyss celias nu to, ka liauds namilioj sowa dorba, ka nadumoj par nōkušim laikim un dzeiwoj tik del to lai šudin dinu nūdzeiwot.

Agrok latwiši slawejos kai lobi un stypri strōdniki, bet myusu laikus tej slawe gaist. Myusu jaunokó paaudze tagad slawejas wairok ar dzēršonu un tērga kaušonos. Nikod latwiši tik daudz nadzere kai tagad dzer. Agrok wel dzēre tikai pa krūgim, bet tagad dzer kotrā cimā, kotrā ustobā.

Tagad myusu zemniks dzeiwoj tik nu tó, ku pamete waci tawi. Paši naw niko jaunoka ni izgudrojuši, ni pataisejuši. Namók daže paprowejt sowu sakritušu kōrmu.

Par tu kaidas pi latwišu zemniku ustobas un kas jimos ir, kaidi trauki un kaidas drebes, kaida saimestiba un kaidas edins, es narunošu, todel ka par itu sewkurs latwits zyna labi pats.

Pa myusu dzimteni storp latwišim zemnikim ir daudz latwišu muižiniku. Latwiši muižiniki pec dzimšonas ir zemniki, bet welokūs laikūs citi nu jim ir pisarakstijuši pi pilsētnikim, citi otkon pi tērgotoju gildijom. Pec izgleitibas ji pidar pi tim, kas nūbeiguši pogosta školos wai moju mōcību; tikai reti kurs ir nūbeidzis pilsatas školu. Wairok ir pawysam namocatu. Nauda ji ir izadzeiwojuši wai ka muižu rentniki nu seniokim laikim, wai kai dorbu nūjēmei (podradčiki). Daži nu jim wel tagad rentej muižas, bet ar sowim radinikim zemnikim ir saraustejuši kotru sakōru. Ji izrōda sewi par pulim muižinikim, ar sowu saimi runoj tikai pa kriwyski, barnus audzinoj par teira jyudinia pulim, moca smōdet zemnikus latwišus, pi gadejuma ari napimerst pilikt pi sowas runas ka mes asam muižiniki šliakta un ar nycynošonu atsasauc par timsim chlopim zemnikim. Bet muižiniku kortas liauds pūli jus sowa storpā nicynojo un izasmej.

Cik ir nūsawarts, kad myusu zemniks uz sowu kaiminiu natur nikaidas uzticibas. Gondreiz kotrs sowu kaimini un sabri irauga na par draugu, bet par inaidniku un skaudeju. Kas ku lobu izgudroj wai izzynojo, napastōsta sowam kaiminem un napawaicoj jo paduma.

Naw taidas nalitibas, taida liaunuma, kuru dažs latwits napadares jo kas ir aizribis: dūsmos jis war nataisnigi apmalot, saukt pi tisas, apsyudzet, padarejt škodi un wysu kū win grib. Ka cytu reizi bez kaidas waines pasaliaudami uz tu win ka zemniks namoces wai naspes pameklet tisas un taisnibas, sowi pat latwiši stražniki jus nūper, atjemli nu jus naudu wai nataisnigi danas un ilik citumā.

* *
*

Augšok beja runots par latwišim zemnikim, kuri nagrib porlobot sowu dzeiwi un gaida ka nóks tys laiks ka liaudim dūs zemes bez moksas.

Bet taidi laiki nanok. Un ti latwiši zemniki, kuri ar wysu sirdi keras pi zemes, miliôj ju wairok na kai cytu ku, nawaradami itaisit loboku un wigloku dzeiwi dzimtene, izbrauc uz swešom molom. Padejus laikus daudz myusejus latwišu izbrauce uz toleju Siberiju.

Na moz latwišu ir izgois wel agrok uz cytom witom. Un kur nūsamat un dzeiwoj kaidis leloks pulcinš, tī celias latwišu kolonija. Taidas kolonijas latwišim ir Petrikowas draudzī Minskas gubernē (ap 100 cylwaku), Babinowiču draudzī Mogilewas gubernē (ap 400 cylwaku), Welīžas draudzī Witebskas gubernē (ap 2,300 cylwaku) un wyswairok jus tôlejūs plòtus Siberijas leidumūs, kur dažôs sadžôs (solôs) dzeiwoj ap trejs symty cylwaku un wairok.

Na moz latwišu ir rozkaisits pa mozom lelom Kriwijas pilsatom, pa fabrikom, pa zawodym, dzelža celim un t. t.

Sewkuru god' brauc uz Piterburgu nescik symtu latwišu. Puiši stròdoj pa fabrikom un zawodym wai dora kaidu cytu malnū dorbu. Meitines it da kungu dinetu — par kolpywnem. Dzeiwe winu un utru ir bēdiga un gryuta.

Witebskos gubernes latwišu Piterburga beja disgon daudz jau nu sēneim godym. Bet ilgu laiku ji dzeiwoja izkajseti, namonami un nikas par jim narunoja. Nu tó laika ka ir nūdybynota „Piterburgas Latwišu Muzykaliska Bidriba“ del Witebskós gubernes latwišu ir izaususe jauna dzeiwe. Bidribaj ir sowa rnoja ar zalu, kur ir witas uz 200 cylwaku. Bidriba steidzas pulcet sowus cilts-brólius latwišus, apgaismot jus un pacelt uz loboku dzeiwi. Bidriba taisa wokorus, izródā teatrus, mōca dzidòt un spelet. Bidribaj ir sows kors, orkestris un kukletoju pulcinš.

Par pirmim darbinikim tautas drywa beja baznickungs Rancans un kungi: Kangris, Kundziš, Logins, Cyukurs, seminara inspektors b-kungs K. Skrinda, jo bròlis medicin akademijas students O. Skrinda, ciwil inženeru students F. Kempis un cyti. Sewiški korstu dalibu jeme Kempiša un Skrindas kungi pi Bidribas kora dybynošonas, pi intelligent jaunekliu pulcinia organizācijas, pi teatra izròdem un tai toliok.

Pateicut šaj mozaj latwišu pulcinia darbibaj, latwiši Witebskos gubernes it uz prišku pi gaismas un labklojibas.

Myusu baznickungi latwiši, kuri naaizamèrst sowu tymsus cilts-broliu, sewiški jemlias pi tautas apgaismošonas.

Te wajag gudam piminet cinigu baznick. K. Skrindu, kurs, ceredams uz tu, ka jo cilts-bròli napaliks kùrsli uz jo saukšonu un ness sowu paleigu pi jaunu školu dybynošonas, nu parnejó goda stòjos pi tautas školotoju sagatawòšonas.

Szkolniki un školnicas moccas privati, dzeiwoj priwatdzeiwuklius pa wairok personu kab mozok stòwatu dzeiwùkli. Bogotokas moksoja pošas un bēdigókas moksoja mozok waj i nikó. Pateicùt liaudim, kuri dewe baznick. K. Skrindaj na reši paleigu ar naudu del paturešonas školniku un školnicu, wareja apsagrizt 9 mēnešus laiku. Wysleloka pateikšona laj byus O. Skrindas kungam, kurs šima lita nikod sowa paleiga naatsacija. Pec to pateikšona krejt myusu Piterburgas latwišu jaunibaj, kas wysod sirsnigi atsanese uz bēdigu školniku un školnicu stòwukli. Pateikšona kreit Laurinowič jaunkundzej, kura ar wysu sirdi pyulejas ap jus mocišonu. Szu god' wysu školniku un školnicu latwišu beja 25 personas un šaltim wairok. Nu tom personom nūlyka šu god pasokuma školu ekzamenus: wins školniks Ancana kungs un diwi školnicas jaunkundzes Wišniewska un Kapin. Taj pat nūlyka ekzamenu Sloskan jaunkundze, kura mōcejos parn.

War ceret ka cytugod nūliks ekzamenu wairok personu.

Gorigi tawi latwiši ari napòrstoĵ ryupetis par bèdigu latwišu dzeiwi un pestibu.

Taj, baznickungs PTERS Dzenis kupâ ar cytim Piterburga latwišim parneju wosor nudybynoja „Piterburgas mozturigu latwišu sowstarpiga paleiga Bidribu“. Itej Bidriba steidzas paleidzet sowim bidrim pacelt jus materialisku un gorigu dzeiwi. Par darbibas rajonu Bidriba ir nulykuse Piterburgas pilsatu un Dwinskas, Ludzas un Rezeknes aprinkus Witebskôs gubernes.

Del sowy nùdumu sasnegšonas Bidriba: a) izdùd porodâ naudu tryucigim bidrim; b) meklej witas un dorbu sowim patisigim un myuža bidrim, kuri itù pazaudejuši na caur sowy wainiu; c) izdùd winreizigu un pastowigu paleidzibu tryucigim un slymim bidrim; d) izdùd pastowigu paleidzibu tim bidrim, kuri aiz wacuma wai slimibas naspèj pelnit portikšonu paši ar sowy dorbu; e) izdùd paleidzibu tryucigom sowy bidru siwom, kuru weiri ir nugojuši kara dinestê; f) izdùd myrušu saimem wai jus tywokim radinikim paleidzibu del paglobošonas; g) izdùd paleidzibu bidru atraitem un bõrinim; h) paleidz slimim bidrim dabot bez moksas lātu doktora paleigu un zoliu par latom cenom; i) ryupejas par sowy bidru barnu piglòbšonu, audzynošonu un mocišonu, paleidz pi bårnu atdušonas školos, patwersmês un cytos istodês; j) ryupejâs par wacu un naspecigu bidru piglòbšonu špitalius, dorba nomûs un cytôs istodês; k) wyspori ryupejâs par sowy bidru un jus saimiu dzeiwes izlobošonu.

Saskania ar nùlyktu mèrki Bidribaj ir breiwi sowim bidrim un jus saimem, ar pidarigas wiersibas atliaušonu un ar lykumu iwàrošonu atklòt slimnicas, patwersmes, lâtas kwateres, bibliotekas un cytas istodes.

Bidribâ ir tagad waira na 80 lucekliu. Kapitals Bidribas snicas pi 500 rubliu un pi to picas desetinas zemes, uz kotras ar laiku tiks istaisita bèdigim barnim patwersme.

Zam redakcijas baznickunga K. Skrindas isoka šugod izit del latwišu religiski-moraliskis laikroksts „Ticiba un Dzeiwe“.

Kungs F. Kemps apriliâ mènesi šo 1908 goda nudybynoja jaunu latwišu Bidribu „Gaisma“. Jos mèrkis ir nest apgaismošonu latwišim caur gròmotom, awizem, caur pasokuma školu dybynošonu, snegt paleigu tim, kurim naw ar ku samoksot školaj par mocišonas tisibom un t. t. Itai Bidribaj ir atliauts dorbotis ari uz zemem, kur war byut „Gaismas“ nudalias.

Itej Bidriba latwišim ir liùti wajadziga un ka jej war atnest daudz lobuma apgaismošonas ziniâ. Cikam kas bidru ir 70 cylwaku. Grybatus kab šimâ Bidribâ byutu wairok bidru, ka jej uzplauktu un atnastu wyslobòkus auglius. Gods moksa wins rublis.

Latwiši wel pimin ka pa myusu dzimteni staigoja trèjs awizes: „Gaisma“, „Sakla“ un „Auseklis“. Nu to laika ka jos pabeidze sowy dzeiwi, mes latwiši bejam palykuši bez awizes. Tagad pateicut baznick. K. Skrindaj, redaktoram goriga satura awizes „Ticiba un Dzeiwe“, kurs atroda par wajadzigu del latwišu izdut pasauligu awizi, nu 15 maja šo gods isòka staigot jauna awize saucama „Drywa“. „Drywa“ par wosoru apsajeme staigot reizi mènesi, bet uz rudini, jo tik izrakstitoju byus lelòks skaits, sòks staigot nedeli reizi.

Szu god' izgoja nu drukas šitaidas jaunas latwyskos gròmotenes: „Latwišu wolúdas gramatika (atstostita pa kriwiskam). Par autori-izdeweju ir kungs Ontons Skrinda. Tò pat autora-izdeweja — „Dzismiu Wócelite“. Skaistas dzísmes ar notom uz četrim un sešim bolsim un izdeweja kunga A. Zwanitaja — „Myusu tautas teikas un pasokas“, kuras sakùpòja Draugs.

* *
*

Nescik wòrdu par wolúdu. Myusu latwišu wolúda ir wina nu pošas Reigas leidz Ludzaj; myusus sadola tikaj sowaida izruna (izlúksnes) un sowaida ticiba. Myusus sadola tys, ka Baltijas ciltsbròlius audzynoja un moceja wociši, Latgalijas latwišim par mocitojim beja pùli, todel myusu

wolúdâ ir daudz pùliskus un kriwiskus wòrdu. Nu diwejom pusem latwišu tauta pàsmele gaismas druponas un nu diwejom pusem daboja sowaidus rokstus. Baltija latwiši pijeme styurainius gotyskus (wocyskus) literus un mes nu pùlim pajemem opolós latinskós rokstu zeimes. Todel wini nawar lasit tó kú roksta utri. Dzeiwâ runâ ar wydzemniku mes wel warim sazarunot, bet rokstus un gròmotâs tys naw spèjams.

Pâdejus laikus kriwiskó wolúda parodija uz latwišim lelu ispaidu. Tagad gondreiž wisi puiši mòk runot pa kriwiski. Braukališona uz pelni un apstošona dzeiwot pilsatos wel wairok apstyprinoj kriwu goru storp myusu latwišim. Un kad ji sòc runot pa latwyskam, tad tej runa papusej ir samaisita ar kriwiskim wòrdim.

*   *
*

Uz gola, bejdzut šitu sowu rokstu, waru pascit, ka nazawerut uz tò, ka mes latwiši latgališi syntym godu bejam wòrdzynoti, apspisti un wòjoti, napagaisynojam sowas ticibas, sowas dzymtós wolúdas, napazudynojam sowa latwišu wòrda.

Laj byus gùds un slawe mozaj latwišu tautaj, ka worgdama nanùmyra.

Un laj byus gùds un slawe wisim tim latwišim, kuri agrok naaizamèrsa un tagad naaizamèrst sowu tymsoku cilts-bròliu un jemlias pi jus apgaismošonas un gryutas dzeiwes pawiglynòšonas.

Ignats Assans.

